

УДК 378.22.015.31 : (005 : 796.5)

ОЛЕКСІЙ БАРДІНОВ

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ЗМІСТ І СТРУКТУРА КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІЗ МЕНЕДЖМЕНТУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито підхід автора до виокремлення ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності майбутнього фахівця фізичної культури.

Ключові слова: компетентність, компетенції, ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури, компетентнісний підхід

Постановка проблеми. Прагнення України стати повноправним членом Європейської освітньої спільноти вимагає орієнтації вищої освіти на підготовку фахівців із високим рівнем професійної компетентності, конкурентоспроможних і мобільних на сучасному ринку праці. В контексті цих вимог важливого значення

набуває професійна освіта, зміст якої повинен відповідати сучасним вимогам суспільного прогресу, запитам реального життя та потребам кожної особистості. Сьогодення неможливе без пошуку шляхів покращення освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Одним із них уряд вбачає в радикальному оновленні змісту освіти для вирішення завдань XXI століття, для забезпечення своєї інтелектуальної незалежності, для продукування і просування знань, для підготовки відповідальних і освічених громадян та кваліфікованих фахівців, без яких неможливі ні культурний, ні політичний прогрес жодної нації.

Розуміння сучасним соціумом конкурентоспроможного життя в умовах об'єднаної Європи загострила питання підготовки кваліфікованих фахівців до діяльності у всіх сферах життя, тим самим актуалізуються питання підготовки кваліфікованих фахівців із менеджменту у туризмі, зокрема з менеджменту у туристичній діяльності. Це пояснюється тим, що менеджмент туристичної діяльності має в основі свого розвитку такі загальнолюдські цінності як історія, культура, духовність. Взаємозв'язок цих категорій із туризмом, освітою, педагогікою є незаперечним, оскільки передбачає, по-перше, піднесення значення загальнолюдських цінностей у вихованні молоді, тому що в іншому випадку національні ідеали ризикують залишитися не сприйнятими в інтеркультурному соціальному середовищі; по-друге, - здатність особистості орієнтування у складному соціокультурному просторі; по-третє, - сприяє вихованню молоді, підготовці кадрів для найдоступнішої сфери людського спілкування з природою, культурно-історичною спадщиною країни і всього світу. Зазначена проблема стає предметом уваги як вітчизняних, так і зарубіжних учених.

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначимо, що проблема формування ключових компетентностей знайшла і продовжує знаходити висвітлення у дослідженнях та публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених у різних аспектах. Особливе значення для нашого дослідження мають праці як вітчизняних (І. А. Зязюна, М. В. Гриньової, М. В. Михайличенка, М. Ф. Степка, В. В. Оніпко, П. В. Хоменка, А. Ю. Цини, І. А. Зимньої, С. П. Яланської, Є. А. Зімниці, І. М. Школи та інших авторів), так і зарубіжних (А. А. Вербицького, А. В. Ключникової, В. Г. Гуляєва, Е. Н. Ільїної, Дж. Равена, Н. Хомського, А. В. Хуторського тощо) учених, у яких розкриваються зміст понять «компетентність», «компетенції», «ключові компетентності», «освітні компетентності», «компетентнісний підхід» тощо і становлять основу нашого дослідження.

Метою статті є з'ясування змісту та структури ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності майбутнього фахівця фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Компетентність у зарубіжній науці розуміється як сукупність відповідно структурних (організованих) знань, умінь, навичок і ставлень, які відбуваються в процесі навчання, що забезпечують готовність до компетентнісного виконання професійної діяльності. Цілком слушною є позиція вітчизняних педагогів, які узагальнивши європейський досвід, визначили перелік ключових компетентностей, до якого ввійшли: навчальна, загальнокультурна, громадянська, підприємницька, з інформаційних та комунікаційних технологій, соціальна та здоров'язберігаюча компетентність [5]. Беручи до уваги перерахований перелік ключових компетентностей, вітчизняні науковці здійснили спробу класифікувати ключові компетентності, виходячи з об'єктів вивчення. При цьому, значна увага вченими приділяється професійній компетентності фахівців різних галузей у контексті розбудови загальноєвропейського освітнього простору, основним завданням якого є визначення загального розуміння змісту кваліфікацій за рівнями компетенцій та результатів навчання. Результатом навчання вченими вважається сукупність компетенцій, які включають знання, вміння й навички

майбутнього фахівця [6]. Такий підхід до розуміння змісту компетентності спричинило появу їх числених класифікацій. Утім, для з'ясування нами компонентів ключових компетентностей звернемося до класифікацій, у яких, на наш погляд, більш ґрунтовно, відповідно до мети й завдань нашого дослідження, схарактеризовані ознаки ключових компетентностей, аналізується їхня роль та вплив на зміст освіти у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих фахівців. Зокрема О. Овчарук [5] синтезує і творчо розвиває накопичений досвід щодо виокремлення вченими компетентностей, які мають значення у підготовці кваліфікованих фахівців і на цій основі розробляє класифікацію ключових компетентностей, що були структуровані у зміст ключових компетентностей. Маючи тверде переконання в тому, що виокремлені ключові компетентності є необхідною передумовою у підготовці кваліфікованих фахівців, педагог поділяє їх за трьома основними блоками або за визначенням вченої, ключовими групами: соціальні, мотиваційні та функціональні. У контексті нашого дослідження виникає необхідність більш докладніше розглянути схарактеризовані вченим ознаки зазначених ключових компетентностей.

Так, до першої групи О. Овчарук включає соціальні компетентності, які стосуються оточення, життя суспільства і соціальної активності особистості. Ця група компетентностей передбачає здатність до співпраці, вміння вирішувати життєві ситуації, мобільність у різних соціальних умовах; уміння визначати власну роль у суспільстві. Другу групу становлять мотиваційні компетентності, які співвідносяться з внутрішньою мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором особистості й включають здатність до навчання, винахідливість, навички адаптуватися, вміння досягти успіху, бажання змінювати життя на краще, інтереси та внутрішню мотивацію, особистісні практичні здібності, спроможність робити власний вибір і встановлювати особистісні цілі. Третю групу становлять функціональні компетентності, які пов'язуються зі сферою оперування науковими знаннями та фактичним матеріалом і містять лінгвістичну, технічну та наукову компетентність, уміння використовувати знання в житті й у навчальній діяльності, здатність оперувати джерелами інформації для власного розвитку, вміння застосовувати інформаційні комп'ютерні технології тощо.

Такий підхід ученого до класифікації компетентностей, хоч і має, на нашу думку, дещо механічний, зовнішній характер, але в основному відбиває зміст діяльності майбутніх фахівців.

У цьому плані необхідно підкреслити також погляди І. А. Зимньої [3], яка виділяє три основні групи компетентностей, які належать до:

- 1) суб'єкта життєдіяльності (здоров'язбереження, ціннісно-смілова орієнтація у світі, розширення знань);
- 2) взаємодії людини з іншими (вирішення конфліктів, співробітництво, толерантність, спілкування);
- 3) діяльності людини, що проявляється в усіх її формах і типах, постановка й вирішення пізнавальних завдань, нестандартні рішення, засоби діяльності). Відповідно до виокремлених ученим груп компетентностей дослідниця визначає основні складові ключових компетентностей: мотиваційний (здатність до прояву певної компетентності); когнітивний (володіння знаннями змісту компетентності); поведінковий (досвід прояву компетентності в різноманітних, стандартних та нестандартних ситуаціях); ціннісно-смісловий (відношення до змісту компетентності й об'єкта її застосування); емоційний (емоційно-вольова регуляція процесу й результату прояву компетентності). Такий підхід до

класифікації ключових компетентностей учений мотивує тим, що вони виступають як результативно-цільова компетентність підходу до освіти.

Спробу класифікувати професійні компетентності, структуру яких становлять, зокрема, ергономічні компетенції майбутнього вчителя початкових класів, яка включає ціннісно-мотиваційні, когнітивні, аналітичні, проєктивні, оцінно-прогностичні та рефлексивні компетенції, здійснила Є. А. Зімниця. Вибір кількості зазначених компетенцій дослідниця мотивує тим, що найважливіша роль у процесі становлення майбутнього фахівця, – вчителя початкових класів, належить формуванню у студентів ергономічних компетенцій, бо саме вони, вважає педагог, у сукупності «спрямовані на збереження фізичного, психічного, соціального здоров'я учасників навчально-виховного процесу, на забезпечення їх цілісного гармонійного розвитку в навчальному середовищі» [4, с.68].

Певну цінність у розв'язанні питання змісту й структури ключових компетентностей нашого дослідження становлять також погляди І. Г. Єрмакова, який розглядає структуру компетентностей через активність самої особистості до діяльності, структуроутворюючим компонентом якої він вважає готовність, яка включає в себе мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий та оцінний компоненти [2, с.15-29].

У контексті нашого дослідження цінним для розкриття складових ключових компетентностей також є дослідження С. П. Архипової. На її думку, як відмічає С. П. Яланська, гностична чи когнітивна характеристика відображає наявність необхідних знань, обсяг і рівень яких і є головною особливістю компетентності [9, с.47]. Регулятивний компонент компетентності, вважає вчений, дозволяє використовувати наявні знання для розв'язання різноманітних завдань у процесі життєдіяльності особистості. У свою чергу, регулятивна характеристика містить проєктивну й конструктивну складові, що проявляються в умінні прогнозувати й приймати ефективні рішення. Рефлексивно-статусний компонент дає право за рахунок визначення авторитетності діяти певним чином. Нормативна характеристика відображає коло повноважень у певній сфері діяльності. Досить важливою є й комунікативна характеристика, оскільки і поповнення знань, і практична діяльність завжди знаходяться у процесі спілкування та взаємодії [1, с.11-14].

Відповідно до світового досвіду, В. Введенський характеризує та структурує взаємопов'язані ключові компетентності за видами:

комунікативна – професійно-значуща, інтегрована якість, основними компонентами якої є емоційна стійкість (пов'язана з адаптивністю), екстраверсія (співвідноситься зі статусом та ефективним лідерством), здатність конструювати прямий та зворотній зв'язок, мовленнєві вміння тощо;

інформаційна – окреслює обсяг інформації (знань) про себе, про учнів та їхніх батьків, про досвід роботи інших педагогів;

регулятивна – передбачає наявність у педагога вміння керувати власною поведінкою і містить такі елементи: цілепокладання, планування, мобілізація та стійка активність, оцінка результатів діяльності, рефлексія;

інтелектуально-педагогічна – комплекс умінь щодо можливості здійснення аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, конкретизації; формуються на основі якостей інтелекту (аналогія, фантазія, гнучкість і критичність мислення); визначається як базова для всіх інших компетентностей [6].

Із сказаного вище робимо висновок, що науковці, поділяючи ключові компетентності на групи, виходили при цьому з об'єкту вивчення, фактично виробили логічну структуру діяльності фахівців, що надає можливість з'ясувати роль кожної з виокремлених груп компетентностей у справі формування

компонентів ключових компетентностей. Утім, у процесі вивчення питань із зазначеної проблеми, з'ясувалося, що в педагогічній науці ще бракує вітчизняного досвіду, який би висвітлював питання змісту й структури ключових компетентностей саме з менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури. Ці обставини зумовили пошук шляхів дослідження проблеми у цьому напрямі.

Під час розробки складових ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності нами враховано: головні ознаки класифікацій компетентностей та компетентцій ученими; структуру педагогічної діяльності майбутнього фахівця фізичної культури; базові поняття менеджменту щодо специфіки туристичної діяльності. Враховуючи зазначені положення та наукові здобутки учених, нами виокремлено такі структурні складові ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності: ціннісно-мотиваційні, когнітивно-пізнавальні, операційно-діяльнісні, фізкультурно-туристичні.

Ймовірно зауваження стосовно кількості виокремлених нами ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності не є науковим аргументом, оскільки їх чисельність не може визначатися штучно, а має відображати достатність положень, від яких залежала сформованість ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури. Тому вважаємо педагогічно доцільним розглянути більш докладно структурні складові ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності. Так, операційно-діяльнісний компонент у структурі ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності розглядається нами як неперервна дія. Він задає систему шляхів, способів і прийомів здійснення процесу формування ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури. Формування такої компетентності у майбутнього фахівця фізичної культури розглядається нами як крок для створення фахівця, який найбільш повно відповідає потребам сучасного суспільства. До того ж, зазначений компонент дозволяє проектувати навчальний процес, який стосується всіх інших компонентів, починаючи від мети, змісту, засобів і закінчуючи цілісним навчально-виховним процесом.

Сформованість у майбутніх фахівців фізичної культури фізкультурно-туристичного складника ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності виступає як важливий засіб забезпечення здоров'я та здорового способу життя людини, культурного розвитку громадян, патріотичного виховання дітей і молоді, забезпечення зайнятості населення; захист законних прав та інтересів суб'єктів туристичної діяльності, туристів при наданні їм туристичних послуг та визнання їх обов'язків і відповідальності [8].

Когнітивно-пізнавальний складник у рамках ключових компетентностей із менеджменту туристичної діяльності спрямований на оволодіння майбутнім фахівцем фізичної культури сукупністю психолого-педагогічних, спеціальних та з менеджменту туристичної діяльності знань; способами застосування отриманих теоретичних знань у процесі практичної, зокрема, з менеджменту туристичної діяльності.

Складник ключових компетентностей з менеджменту туристичної діяльності ціннісно-мотиваційний зорієнтований на реалізацію компетентнісного підходу в професійній діяльності майбутніх фахівців фізичної культури; формування готовності зазначеної категорії фахівців до діяльності з менеджменту в туристичній сфері; стійкий інтерес до предмету викладання як результату

усвідомленого вибору майбутньої предметно-професійної діяльності; усвідомлення і привласнення ціннісних орієнтацій [7].

Висновки. Виокремлені нами ключові компетентності з менеджменту туристичної діяльності покликані сприяти підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури, що є важливим завданням у контексті сучасних проблем українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Архипова С.П. Якість освіти у контексті вимог сучасності / С. П. Архипова // Вісник Черкаського університету. – 2008. – №135. – С.11–14.
2. Єрмаков І.Г. На шляху до школи життєвої компетентності і проектний підхід / І. Г. Єрмаков // Метод проектів і традиції, перспективи, життєві результати : практично-зорієнтований зб. – К., 2003. – С.15–29.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая компетентности подхода в образовании / И. А. Зимняя; Исслед. центр проблем качества подгот. специалистов Моск. гос. ин-та стали и сплавов (технол. ун-та). – М. : ИЦПКПС, 2004. – 38 с.
4. Зімниця Є.А. Педагогічні умови формування ергономічних компетенцій у майбутніх учителів початкових класів ... дис.. на здобут. наук. ступеня кан. пед. наук. – Полтава, 2009. – 240 с.
5. Компетентністний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека освітньої політики / За заг. ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
6. Михайличенко М. В. Компетентністний підхід до підготовки керівників навчальних закладів / М. В. Михайличенко // Витоки педагогічної майстерності : зб. наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. – Випуск 8, Частина I. – Полтава, 2011. – Серія «Педагогічні науки». – 346 с.
7. Оніпко В. Професійна підготовка вчителя природничих дисциплін до роботи у профільній школі : монографія / В. Оніпко. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2011. – 376 с.
8. Хоменко П. В. Природничонаукова підготовка фахівця фізичної культури : монографія / П. В. Хоменко. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2012. – 380 с.
9. Яланська С.П. Психологічні засади розвитку творчості майбутніх учителів біологічних дисциплін : теорія і практика : монографія / С. П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2010. – 342 с.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2016 р.

БАРДИНОВ А.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Украина

СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МЕНЕДЖМЕНТА ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье раскрыт подход автора к выделению ключевых компетентностей менеджмента туристической деятельности будущих специалистов физической культуры.

Ключевые слова: компетентность, компетенции, ключевые компетентности, ключевые компетентности менеджмента туристической деятельности, компетентностный подход

BARDINOV A.

Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko, Ukraine

THE CONTENT AND STRUCTURE OF KEY COMPETENCES OF MANAGEMENT OF TOURIST ACTIVITY OF THE FUTURE EXPERTS OF PHYSICAL TRAINING ANNOTATION

In the article the author's approach to the allocation of key competences of management of tourist activity of the future experts of physical training. During the development of the components of the key competences with management of tourism activities, the author takes into account: the

main features of the classifications of competences and competencies of scholars; the structure of pedagogical activity of the future specialist of physical culture; basic concepts of management with respect to the specificity of the tourist activity. Given these provisions and scientific achievements of scientists allocated to such structural components of the key competences with management of tourism activities: value-motivational, cognitive-cognitive, operational-activity, sports and travel.

Keywords: *competence, competence, key competence, key competence of the management of tourism activities, the competence approach*